

Opetuksen tekijänoikeus- ja tietosuojakysymyksiä

Viveca Still

Tekijänoikeusneuvos

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Opetuksessa esiintyvistä tekijänoikeus- ja tietosuojakysymyksistä

Tietosuoja - lähtökohtia

- **Henkilötietolaki 22.4.1999/523**
- Tietosuojan tarkoituksena on suojata yksityiselämää ja yksityisyyttä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan noudattamista
- Kysymys siitä, miten ihmisiä koskevia tietoja saa tallentaa ja käsitellä
 - ei koske tietoja, joita ei tallenneta

Keskeiset periaatteet

- Yhteysvaatimus
 - Opetustoimintaa varten saa yleensä käsitellä oppilastietoja
 - Yleensä opettajalla on tarve käsitellä ainoastaan omia oppilaita koskevia tietoja, tällöin yhteysvaatimus ei välttämättä täyty suhteessa muihin oppilaisiin
- Tarpeellisuusvaatimus
 - Käsiteltävien henkilötietojen tulee olla määritellyn henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia
- Virheettömyysvaatimus
 - Virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita tietoja ei tule käsitellä
 - Henkilöllä oikeus korjata virheellinen tieto
- Arkaluontoisen tiedon käsittelykielto

Henkilötieto

- Kaikenlaiset luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavat merkinnät, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi
- Esimerkiksi
 - opiskelijan kurssisuorituksia tai valintoja
 - valokuva

Arkaluontoinen tieto

Henkilötieto, joka kuvaa tai on tarkoitettu kuvaamaan:

- 1) rotua tai etnistä alkuperää
- 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista
- 3) rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta
- 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia
- 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä
- 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia

Henkilörekisteri

- Käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuva henkilötietoja sisältävä tietojoukko, jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta

Saako opettaja ottaa kuvan oppilaista ja laittaa sen verkkoon?

- Tavanomaisesti vain oppilaan (ja tämän huoltajan) suostumuksella, mikäli henkilö tunnistettavissa (kyse henkilötiedosta)
- henkilöä ei pidetä tunnistettavissa olevana, jos tunnistaminen vaatii kohtuuttomasti aikaa, kustannuksia ja työtä
 - arvioon vaikuttaa esim. ihmisten määrä, valokuvan ikä, valokuvassa esiintyvien henkilöiden nimen mainitseminen valokuvan yhteydessä jne.
- Vaikka kyse ei olisi henkilötietolain tarkoittamasta henkilötiedosta kuvan ottaminen ja/tai julkaiseminen voi olla muutoin laitonta, epäeettistä tai hyvän tavan vastaista

Saako julkisella paikalla ihmisistä otetun kuvan laittaa verkkoon, esimerkiksi oppimateriaaliin?

- Paikan julkisuudella on merkitystä arvioitaessa sitä, saako kuvaa käyttää henkilötietolain näkökulmasta
- Hyvänä lähtökohtana edelleen luvan pyytäminen, mikäli mahdollista
- Valokuvassa näkyvien ihmisten suuri määrä vaikuttaa siihen, miten helposti kukin henkilö on tunnistettavissa (vrt. "ilman kohtuuttomia kustannuksia"), myös kuvan iällä merkitystä
- Edellä sanottu koskee myös oppilaista otetun videon tallentamista ja laittamista verkkoon

Saako YouTubea (tai verkkoa yleisesti) käyttää opettajan tai oppilaiden töiden tallentamiseen?

- YouTube määrittelee itse mihin tarkoitukseen palvelua saa käyttää
 - Jokainen YouTubeen käyttäjä sitoutuu käyttöehtoihin (Terms of Service)
 - Jokainen joka lataa tallenteita YouTubeen tulee sidotuksi käyttöehtoihin (koska joutuu luomaan käyttötilin, jossa hyväksyy käyttöehdot)
 - "Passiivinen käyttäjä" eli katselija voi vedota käyttöehtoihin yksipuolisena käyttöluvan ilmaisuna
 - Käyttöehtöissä ei voi yksipuolisesti (ilman käyttäjän aktiivista sitoutumista käyttöehtoihin, jolloin syntyy sopimus) evätä käyttäjältä tälle kansallisen lain nojalla kuuluvia oikeuksia
- Opettajan tai oppilaan suostumus tarvitaan, ja mikäli työhön sisältyy toisen tekijänoikeudella suojattua panosta tai henkilötietoa, myös tämän lupaa.
 - Voidaan perustella sekä henkilötietojen suojalla (jos esimerkiksi opetustallenne) että tekijänoikeudella

Henkilötietojen käsittelyn suunnitelmallisuus ja hyvä tietojenkäsittelytapa

- Tiedon koko elinkaari otettava huomioon
 - Tiedon kerääminen, tallentaminen, päivittäminen, tuhoaminen
 - Henkilötietolain mukainen huolellisuusvelvollisuus ja hyvän tietojenkäsittelytavan noudattaminen, mm. suunnitelmallisuus, vastuutus, tietoturvallisuus jne
- Oppilaitoksessa esimerkiksi opetusnauhoitteiden "haltuun ottaminen" haastavaa
 - Tieto oppilaitoksen vastuulla olevasta aineistosta?
 - Tieto aineistoon liittyvistä käyttöluvista/suostumuksista?
 - Tietojen antaminen henkilörekisteristä, rekisteriseloste
 - Tarpeettomien aineistojen hävittäminen

OHEISLUKEMISTOA

- ***Julkisuus ja tietosuoja opetustoimessa – opas koulujen ja oppilaitosten käyttöön.*** Opetushallituksen julkaisuja
- Tietosuojavaltuutetun ohje: ***Henkilötietojen kerääminen koulutuksen itsearviointiin liittyvissä kyselyissä***
 - <http://www.tietosuoja.fi/uploads/ws25ast195mzo.pdf>
- Tietosuojavaltuutetun ohje: ***Opinnäytetyöt ja tietosuoja***
 - http://www.tietosuoja.fi/uploads/dczky_1.pdf
- Tietosuojavaluutetun ohje: ***Valokuva ja yksityisyyden suoja henkilötietolain näkökulmasta***
 - http://www.tietosuoja.fi/uploads/qw2kuu7_1.pdf
- Tietosuojavaltuutetun opetusta koskevat kannanotot
 - <http://www.tietosuoja.fi/7251.htm>

Tekijänoikeus - lähtökohtia

- Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404
- Tekijänoikeuslaki luo pelisäännöt tekijänoikeudella suojatun taiteellisen luovan työn tulosten kaupalle
 - antaa taloudelliset virikkeet luovalle työlle ja edistää uuden luomista
 - edistää reilua peliä markkinoilla (ratkaisu vapaamatkustajaongelmaan)
 - mahdollistaa sensuurista ja mesenaateista vapaat yksityiset markkinat luoville ilmaisuille ja tukee näin sananvapauden toteutumista
 - luo omalta osaltaan puitteet tekijöiden työn kunnioittamiselle ja itsemääräämisoikeuden toteuttamiselle
- Kysymys siitä, miten tekijänoikeudella suojattuja teoksia saa hyödyntää (kaupallisesti)

Tekijänoikeuden keskeinen sisältö

- Tekijällä on oikeus määrätä, miten ja missä teos julkistetaan/julkaistaan
- Tekijän moraaliset oikeudet (isyysoikeus, respektioikeus) suojaavat tekijän henkilöä ja kunniaa
- Tekijän taloudelliset oikeudet mahdollistavat hänelle korvauksen saamisen teosten kaupallisesta hyödyntämisestä
 - Tekijät saavat yleensä palkkaa/palkkiota vain mikäli teos on kaupallinen menestys. Kyse siis riskinjakomekanismista ja markkinamekanismin luomisesta
- Tekijänoikeutta on rajoitettu eri tavoin
 - *Ilmaisu-idea*-dikotomia, eli tekijänoikeus suojaa tiettyä ilmaisua, ei ideaa tai aihetta
 - *Kopio-muuntelu-uusi itsenäinen teos*-doktriini, joka mahdollistaa luovien ilmaisujen rajoitetun uusiokäytön
 - Ajallinen rajoitus (70 vuotta tekijän kuolemasta, lähioikeuksien suoja lyhyempi, 15-50 vuotta valmistamisesta)
 - Oikeuksien rajoittuminen laissa määriteltyihin oikeuksiin sekä tekijänoikeuden rajoitukset

Kansainvälinen sääntely tekijänoikeuden rajoituksista opetusta ja tutkimusta varten

WIPO:n sopimukset (Bernin sopimus ja ns. Internet-sopimukset eli WCT- ja WPPT-sopimukset)

- Rajoitusten mukauttaminen käyttöympäristöön sallittua, eli mahdollisuus uusiin rajoituksiin

- EY:n tekijänoikeusdirektiivi (2001)

- Rajoitusten mukauttaminen käyttöympäristöön sallittua vain direktiivin tyhjentävän rajoitussääntö-listan puitteissa, hyvitystä koskevia linjauksia noudatettava

- Jäsenmailla mahdollisuus itse päättää yksityiskohdista

Tekijänoikeudellisten rajoitusten edellytyksistä

Tekijänoikeuden rajoituksia sallitaan, mutta

- 1) vain tietyissä **erityistapauksissa**
- 2) jotka eivät ole ristiriidassa teosten **tavanomaisen** hyväksikäytön kanssa
- 3) ja eivät **kohtuuttomasti** loukkaa tekijän **oikeutettuja** etuja

(= TRIPS-sopimuksen kolmen kohdan testi)

OPETUKSEN TEKIJÄNOIKEUDET - KOTIMAINEN SÄÄNTELY JA VUODEN 2005 TEKIJÄNOIKEUSUUDISTUKSEN VAIKUTUKSET

Tekijänoikeuteen kuuluvat oikeudet (tilanne vuoden 2005 jälkeen)

<i>Moraaliset oikeudet</i>	<i>Taloudelliset oikeudet</i>
isyys-oikeus ”oikeus tulla nimetyksi tekijänä hyvän tavan mukaisesti”	kappaleen valmistaminen
respektioikeus ”kielto käyttää teosta tekijää loukkaavalla tavalla”	yleisön saataviin saattaminen -levittäminen -julkinen esittäminen -julkinen näyttäminen -yleisölle välittäminen

Opetuskäyttö Suomessa

- Perustuu **tekijänoikeuden rajoitukseen ja sopimulisenssijärjestelmään**
- Lisääntyvässä määrin suoraan sopimukseen (tai tahdonilmaukseen)
 - Esimerkiksi Creative Commons

Lisätty **laillisen lähteen vaatimus** (Tekijä L11 §), jonka mukaan teoksen käyttäminen rajoitussäännöksen nojalla edellyttää, että teoskappale on valmistettu ja saatettu yleisön saataviin tekijän luvalla

Sopimuslissenssijärjestelmä (sv. avtalslicens, en. extended collective licensing)

- Pohjoismainen erikoisuus
- Täydentää tekijänoikeuden rajoituksia
- Sopimuslissenssijärjestelmän keskeinen sisältö on kollektiivisen lissensioonin ns. **laajennusvaikutus**
 - **tekijänoikeusjärjestö voi lain säännöksen nojalla lissensoida myös teoksen, jonka osalta tekijä ei ole luovuttanut heille valtakirjaansa/oikeuksiaan**
- Edellytykset sopimuslissenssille
 - tekijänoikeuslaissa sopimuslissenssipykälä
 - tekijänoikeusjärjestölle myönnetty oikeus lissensoida tekijöiden puolesta
 - OKM myöntää viideksi vuodeksi kerrallaan
 - järjestölle, jolla laaja edustavuus
 - useampi tekijänoikeusjärjestö voi hakea rajoitettua oikeutta
 - yleensä tekijällä (etu- tai jälkikäteinen) kieltäoikeus

Valokopiointi

- TekijäL 13 §: valokopiointi sallittua sopimuslisenssin perusteella
- OKM tehnyt toistaiseksi yleisiä lisenssisopimuksia ja huolehtinut rahoituksesta
 - **sopimus kattaa tulostamisen Internetistä**
- Oppilaitokset huolehtivat itse tarvittaessa täydentävästä lisensoinnista ja sen rahoituksesta
 - esim. kuntakohtaisia sopimuksia

(1) Valokopiointisäännös ennallaan – hajautettu sopiminen mahdollista

Saako verkosta tulostaa materiaalia jaettavaksi oppilaille?

- Kyllä, valokopiointia koskevan sopimuslisenssin nojalla ja siinä sovitussa laajuudessa
- Voi olla mahdollista myös, mikäli aineistoon liitetyt käyttöehdot sallivat käytön
- **HUOM! Open Access-julkaiseminen** tarkoittaa, että kustantajat ja kirjoittajat sitoutuvat pitämään teoksiaan saatavilla siten, että niihin on vapaa pääsy
 - **Tämä ei tarkoita, että niiden käyttö valmistamalla kappaleita opetuskäyttöön olisi vapaata**
 - Lähtökohtana pidettävä, että tulostaminen/valokopiointi on sallittua opetuskäyttöön sopimuslisenssin nojalla ja sen sallimassa laajuudessa
 - Vaihtoehtoisesti open access-julkaisua on voitu (mikäli kustantaja tähän suostuu) lisensoida CC-lisenssillä, joka sallii vapaampaa käyttöä

Teoksen näyttäminen ja esittäminen

- TekijäL 20 § (näyttäminen)
 - Kun teos on myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu tai teos on julkaistu, saa teosta **näyttää** julkisesti
- TekijäL 21 (esittäminen)
 - Julkaistuja teoksia saa **esittää** opetuksessa
 - Ei koske elokuvia ja näytelmiä.
 - Esimerkkejä esittämisestä; laulun laulaminen tai musiikkikappaleen soittaminen äänitteeltä, verkkosivun esittäminen projektorilla

(2) Näyttäminen ja esittäminen koskee vain tilaisuudessa ***läsnä olevaa yleisöä.***

KYSYMYKSIÄ

- Saako verkossa olevaa aineistoa esittää luokassa, vai onko se yleisön saataville saattamista, johon pitää olla tekijän lupa (opetus on julkista toimintaa)?
 - Julkaistuja teoksia saa esittää opetuksen yhteydessä vapaasti (TekijäL 21 §)
 - poikkeuksena näytelmä- ja elokuvateokset
 - Kaikki AV-teokset eivät ole elokuvateoksia
 - Sen sijaan niiden tallentaminen tai yleisön saataviin saattaminen, esim. verkko-opetusympäristössä, on luvanvaraista (voidaan hoitaa TekijäL 14 §:n sopimuslisenssisäännöksellä)

KYSYMYKSIÄ

- Saako luokassa näyttää YouTube-videoita?
 - Muita kuin näytelmä- ja elokuvateoksia saa esittää opetuksessa TekijäL 21 § nojalla
 - Lisäksi YouTube'n käyttöehdot voivat sallia laajempaa käyttöä
 - YouTube'n käytösäännöt hieman ristiriitaiset, koska toisaalta todetaan, että aineisto on tarkoitettu henkilökohtaiseen käyttöön, toisaalta samanaikaisesti sallitaan "aineiston käyttäminen käyttörajapinnan mahdollistamalla tavalla" ja sallitaan jopa varsin pitkälle menevää käyttämistä kaupalliseen tarkoitukseen
 - YouTube'n maksullisen sisällön ehdot eivät salli videoiden julkista esittämistä
- Entä jos on syytä epäillä, että ne ovat laittomasti verkkoon laitettuja?
 - Tällöin ei saa esittää opetuksessa
 - TekijäL 11 § kieltää laittomasti valmistetun tai yleisön saataville saatetun kappaleen käyttöä rajoituksen nojalla, poikkeuksena kuitenkin mm. 22 § sitaattisäännös

Kokoomateokset

- **Opetukseen tarkoitettut kokoomateokset (18 §)**
 - Opetuksessa käytettäväksi tarkoitettuun kokoomateokseen saa ottaa vähäisiä osia (tai jos teos ei ole laaja, koko teoksen) kirjallisesta teoksesta tai sävellysteoksesta
 - 5 vuoden karenssiaika
 - Pakkolisenssisäännös

(3) Kokoomateoksia koskeva säännös (18 §) koskee vain ***painamalla*** tehtyä kokoomateosta.

Sitaatti- ja kuvasitaattisäännökset

(4) 22 § ja 25 § ennallaan.

- Sitaattisäännös (22 §)
 - Julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa
- Kuvasitaattisäännös (25 § 1. ja 2. mom)
 - Julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia:
 - 1) arvostelevaan tai tieteelliseen esitykseen...
 - Kun taideteoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, taideteoksen saa sisällyttää valokuvaan, elokuvaan tai televisio-ohjelmaan, jos toisintamisella on valokuvassa, elokuvassa tai televisio-ohjelmassa *toisarvoinen merkitys*. (14.10.2005/821)
- Julkisella paikalla olevan taideteoksen kuvaaminen (25 a §)
 - Taideteoksen kuvaaminen on sallittua, jos teos on pysyvästi sijoitettu julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen.
 - Jos taideteos on kuvan pääaihe, kuvaa ei saa käyttää ansiotarkoituksessa.
 - Rakennuksen saa vapaasti kuvata.

KYSYMYKSIÄ

- **Saako valokuvaa siteerata?**
 - Saa. Valokuvaan voidaan soveltaa TekijäL 22 § sitaattisäännöstä taikka TekijäL 25 § kuvasitaattisäännöstä.
 - Edellytyksenä on, että sitaattioikeuden ns. vetoamisfunktio täyttyy
 - Yleensä tulee ilmaista valokuvan tekijä/oikeudenhaltija
- **Saako patsaasta ottaa kuvan ja laittaa verkkoon esimerkiksi oppimateriaaliin?**
 - Saa, esim. 25 §:n nojalla (kuvasitaatti arvostelevassa tai tieteellisessä esityksessä).
 - Poikkeus: Mikäli patsasta ei ole julkistettu, sitä ei saa käyttää 25 §:n nojalla
- **Saako ottaa kuvan rakennuksesta ja laittaa verkkoon?**
 - Saa, 25 a §:n nojalla.

KYSYMYKSIÄ

- Kuinka pitkän pätkän saa laittaa tekijänoikeudella suojattua musiikkia esitykseen ilmaiseksi?
 - Sitaattisäännös koskee kaikkia teoslajeja, myös musiikkia tai elokuvaa
 - Sitaatin sallittua enimmäispituutta ei ole määritelty, vaan pohjautuu tapauskohtaiseen arvioon
 - käyttötarkoituksella ja ns. vetoamisfunktion täyttymisellä on merkitystä

Sosiaalisessa mediassa tyypillinen uusiokäyttö (esim. mash-up) ongelmallinen

- Digitaalisen aineiston uusiokäytössä syntyy yleensä uusia kappaleita, lisäksi oikeudet digitaalisessa muodossa oleviin teoksiin eivät sammu
 - Vrt. perinteiseen kuvakollaasiin, jossa kuvia on voitu yhdistää koska oikeudet fyysiseen kuvakappaleeseen on sammunut
 - Ks. myös TN 2009:17 (yhteenliitetyt valokuvat), jossa huomautetaan, että valokuvaoikeutta koskevassa säännöksessä ei ole viittausta TekijäL 4 ja 5 §:ään, joten valokuvan muunteluun ja vapaaseen muuttamiseen edellytetään valokuvaajan lupaa.
 - Myös työskentelyn välivaiheet edellyttävät lupaa (TN 2009:4 ja TN 2009:17)
- Sitaatti- tai kuvasitaattioikeuteen vetoaminen voi olla mahdollista, mutta ei läheskään kaikissa tapauksissa

Opetus ja tutkimuskäyttö 14 §

(5) Oikeus välittää teoksia opetuksessa uusi säännös, joka kattaa myös aikaisemman lain säännöksen siitä, että radio- ja tv-ohjelmista saa valmistaa kappaleita ja esittää opetustoiminnassa **(6) 14 § 2 ja 3 mom** ennallaan.

- **Verkko-opetussäännös 14 § 1 mom**
 - Oikeus valmistaa kappaleita ja välittää teoksia opetus- ja tutkimustoiminnassa sopimuslisenssin perusteella
- **Tilapäinen käyttö opetuksessa 14 § 2 mom**
 - Opetustoiminnassa saa äänen tai kuvan suoran talteenottamisen avulla valmistaa kappaleita opettajan tai oppilaan esittämästä julkistetusta teoksesta opetustoiminnassa tilapäisesti käytettäväksi. Siten valmistettua kappaletta ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen.
- **Käyttö ylioppilastutkintoon kuuluvassa kokeessa 14 § 3 mom**
 - Ylioppilastutkintoon kuuluvaan tai muuhun vastaavaan kokeeseen saadaan ottaa osia julkistetusta teoksesta tai, jos teos ei ole laaja, koko teos.

Verkko-opetus (14 § 1 mom)

- Lähtökohta; uusia käyttötapoja otetaan huomioon.
- TekijäL 14 § laajeni; sopimuslisenssin perusteella saa valmistaa kappaleita ja välittää teoksen yleisölle
 - Koskee kaikkia teoslajeja
 - Voi sisältää myös aineiston digitoimisen
 - Koskee aikaisemmin julkaistua aineistoa -> ensimmäinen julkaisu edellyttää aina erillistä lupaa
 - Koskee opetuksen lisäksi tutkimusta
 - Kyseessä ei direktiivin mukaan tekijänoikeuden rajoitus, vaan erityinen lisenssijärjestely

TekijäL 14 § 1 mom – esim. soveltamisalasta

- Käyttö reaaliaikaisesti opetuksessa
 - Esim. tv-ohjelman nauhoittaminen käytettäväksi luokassa
- Käyttö PowerPoint-esityksessä
 - Esim. pilapiirroksen skannaaminen ja liittäminen PP-esitykseen
 - Internetistä löytyvän valokuvan sisällyttäminen PP-esitykseen
- Käyttö verkko-opetuksessa
 - Verkosta vapaassa levityksessä olevan artikkelin tallentaminen oppimisalustalle
 - Radio- tai televisio-ohjelmasta valmistetun kappaleen saattaminen opiskelijoiden saataviin tallentamalla se oppimisalustalle
 - Kokoomateoksen luominen digitaalisessa muodossa käytettäväksi opetuksessa

14 § 1 mom. soveltamisalasta

- Kyse *julkisesta* välittämisestä, jos tallennetaan oppimisalustalle, jonne pääsee vain tunnuksilla?
 - TN 2002:16; Ei tekijänoikeudellista merkitystä, vaikka oppimisalustalle pääsee vain tunnuksilla -> opetus aina julkista

14 § sopimuslissensijärjestelmä

- Tekijälle **uusi kiello-oikeus**

- Ei koske radio- ja televisio-ohjelmien nauhoittamista ja käyttämistä opetuksessa
- Käytännössä; etukäteisen kiellon osalta ”kieltolistan” perustaminen tai sopimusehtojen perusteella (esim. julkaisutietokannan käyttösopimus), jälkikäteinen kiello ilmoittamalla siitä suoraan käyttäjälle

14 § sopimuslissensijärjestelmä

- Ei sisällä oikeutta muunnella (esim. käännös, sovitus, kuvamanipulointi) teosta
 - Muunteluoikeudesta siis sovittava erikseen tekijän kanssa

Vuoden 2010 sopimuslisenssit

- TekijäL 13 § *valokopiointi* (OKM, Kopiosto)
 - **Koskee myös digitaalisen aineiston tulostamista**
 - Ei koske oppimateriaaleja
 - Sallii enintään 20 sivua/julkaisu tai korkeintaan puolet julkaisusta
 - nuottiaineistoa enintään 10 sivua
 - Ei koske kopioita, joista peritään oppilailta maksua

Vuoden 2010 sopimuslisenssit

- TekijäL 14 § *opetusnauhoitus ja siihen liittyvä serveritallennus* (OKM, Kopiosto, Tuotos)
 - Koskee YLE:n radiokanavia sekä YLE 1, YLE 2, YLE Teema, YLE FST 5 ja MTV Oy:n MTV3-kanavaa
 - Ei sisällä oikeutta nauhoittaa elokuvia, mainoksia tai ulkomaisia draamasarjoja
 - Nauhaa saa käyttää 2 vuotta lähetyssajakohdasta
 - Sallii opetustarkoituksessa valmistettujen ja lähetettyjen televisio-ohjelmien tallentamisen, kopioinnin ja tallenteiden pysyvän käytön korvauksetta. Asiasisällöltään vanhentuneet ohjelmat on poistettava käytöstä.
 - Verkkopalvelin ja verkko pitää olla koulun omistama tai hallinnoima
 - Mahdollista välittää koulun suljetussa verkossa
 - Kuntien oppimateriaali- ja AV-keskukset saavat tallentaa ohjelmia sopimuksen piiriin kuuluvia kunnallisia oppilaitoksia yhdistävien verkkojen palvelimille sekä valmistaa tallenteita oppilaitoksille lainattavaksi, vuokrattavaksi, myytäväksi tai muutoin luovutettavaksi
 - Edellytetään, että tästä pidetään kirjaa

Sopimuslissenssijärjestelmä kansainvälisestä näkökulmasta

- Sopimuslissenssijärjestelmä kansallinen – miten soveltaa kansainvälisessä opetusyhteistyössä?
 - Muissa maissa eri lainsäädäntö, jonka perusteella käyttö voi olla vapaata, sopimuslissenssin tai pakkolissenssin alaista tai individuaalilissenssiä edellyttävää

TekijäL 14 § käytännön vaikutukset

- Ei merkittävästi ole edistänyt verkko-opetukseen siirtymistä?
 - Sopimiseen ja kustannuksiin liittyviä haasteita
 - Kielto-oikeus saattaa luoda epävarmuutta
 - Käytännössä vaihtoehtona **individuaalilisenssit**
 - Pyytämällä oikeudenhaltijoilta lupaa
 - Etukäteisellä luvalla, esim. [Creative Commonsin lisenssillä](#)
 - Verkkopalvelujen käyttöehtojen turvin (esim. monet sosiaalisen median sivustot)

Tilapäinen opetuskäyttö 14 § 2 mom

- Opettajan tai oppilaan esittämän julkistetun teoksen nauhoittaminen ja tallenteen tilapäinen käyttö opetustoiminnassa.
- Tekijänoikeusneuvoston lausunto **TN 2006:11** (opettajan luennon tallentaminen) tarkentaa soveltamisalaa
 - Teos tulee julkistetuksi, kun se esitetään
 - Luento voidaan nauhoittaa, vaikka siinä esitetty teos ei ole *aikaisemmin* tullut julkiseksi
 - **Säännöksen turvin ei voi laajentaa opetustapahtumaa siitä mitä se muutoin olisi**
 - Säännös ei koske edelleenjakelua
 - **Nauhoitteen samanaikainen tai eriaikainen välittäminen yleisölle ei sallittua**

Saako oppilaan tai oppilasryhmän työsuorituksen videoita ja esittää videon opetustilanteessa, millä ehdoilla?

- Saa, TekijäL 14 § 2 mom nojalla
 - edellytetään, että esitetään *julkistettua* teosta
 - edellytetään, että videota käytetään opetustoiminnassa ja vain *tilapäisesti*
 - tallennetta ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen (esimerkiksi välittää Internetissä)
- Tallentamiseen voi olla velvoite opetuksen järjestämistä koskevan lain nojalla
 - Esimerkiksi oppilaan oikeussuojanäkökohtien takia
 - Laissa voi olla säännöksiä myös säilytysajasta

Kappaleen valmistaminen yksityiseen käyttöön

- TekijäL 12 §: "Julkistetusta teoksesta saa jokainen valmistaa muutaman kappaleen yksityistä käyttöönsä varten. Siten valmistettua kappaletta ei ole lupa käyttää muuhun tarkoitukseen".
- Mahdollistaa harjoitustöiden tekemisen, kunhan ei tallenneta sähköisesti oppilaitoksen sivustoille (oppimisympäristö, intra tai internet)

12 § ennallaan

KYSYMYKSIÄ

- Saako kuvan skannata väliaikaisesti, esimerkiksi kuvankäsittelyn harjoittelua varten? Millä ehdoilla?
 - Tämä voi toisinaan olla tulkittavissa kappaleen valmistamiseksi yksityiseen käyttöön, kunhan kuvaa ei tallenneta myöhempää käyttöä varten esimerkiksi opetuksessa

KYSYMYKSIÄ

- Saako oppilas ottaa suojatun kuvan verkosta omaan harjoitustyöhönsä? Mitä eroa on sillä, että työ luovutetaan vain opettajalle? Entä jos sitä käsitellään luokassa, tai jopa laitetaan verkkoon tai se on opinnäytetyö?
 - Oppilas saa ottaa suojatun kuvan verkosta omaan harjoitustyöhönsä edellyttäen, että verkosta löytyvä kuva on valmistettu ja saatettu yleisön saataviin verkossa oikeudenhaltijan luvalla ja edellyttäen, että harjoitustyöhön sisältyvä kuva ei tallenneta oppilaitoksen verkkopalvelimeen.
 - Opinnäytetyöstä tulee julkinen asiakirja, ja tällöin kyse ei enää ole kappaleen valmistamisesta yksityiseen käyttöön. Käyttö voi olla sallittua esimerkiksi kuvasitaattisäännöksen nojalla.
 - Harjoitustyön julkaiseminen verkossa ei ole enää kappaleen valmistamista yksityiseen käyttöön. Siinä tapahtuu myös yleisön saataville saattamista, joka edellyttää lupaa, ellei kuvan käyttö harjoitustyössä ole sallittua esimerkiksi kuvasitaattisäännöksen nojalla.

Oppilaitoksen oikeus käyttää opettajan valmistamia teoksia

- Oikeudet teokseen, joka on luotu työ- tai virkasuhteessa työtehtävien puitteissa, voi siirtyä työnantajalle osittain tai kokonaan
 - Työnantajalla lähtökohtaisesti *ei-yksinomainen käyttöoikeus*
- Tapauskohtainen harkinta, jossa huomioidaan mm. työsuhteen tarkoitus ja työtehtävien sisältö, teoksen tavanomainen käyttötapa työntekijän toimialalla ja alalla vallitseva vakiintunut käytäntö tekijänoikeuden siirtymisestä
- Opettajan tehtäviin ei yleensä kuulu oppimateriaalin valmistaminen, tosin tulkintaan voi vaikuttaa esim.
 - jos kokonaistyöaikasuunnitelmaan on kirjattu oppimateriaalin valmistaminen
 - oppilaitoksen opettajalle tarjoama tuki ja välineet
- **Suositus: Kannattaa sopia nimenomaisesti opettajan työsuorituksesta**
- **OKM tehnyt sopimusmalleja pohjaksi sopimiselle**
 - http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/koulutuksen_ja_tutkimuksen_tietoyhteiskunta/sopimusmallit.html

Oppilaitoksen oikeus käyttää oppilaan valmistamia teoksia

- Oppilas ei työsuhteessa, joten oppilaan oikeudet jäävät hänelle itselleen
- Opetuslainsäädännössä voi olla velvollisuus tallentaa
 - Esim. yliopistoasetuksen 16 §:n mukaan tallennettava opintosuoritus, joka on muussa kuin kirjallisessa muodossa
 - Oppilaan oikeussuojan turvaamiseksi

TN 2010:9 (Studerandes rätt till övningsarbete)

- Kysymys plagiaattitietojärjestelmästä, jolla yliopistossa selvitetäisiin plagiointitapauksia
 - Tietokantaan tallennettaisiin opiskelijoiden harjoitus- ja lopputöitä (ym)
 - Uusi harjoitus- ja lopputöitä verrattaisiin automaattisesti plagiaattien löytämiseksi
 - Kysymys siitä, voiko oppilaitos käyttää oppilaiden töitä kyseiseen tarkoitukseen
- Tekijänoikeusneuvosto: Edellyttää luvan saamista opiskelijoilta, koska syntyy kappaleita
- Ei arvioitu tietosuojanäkökulmasta

Aineiston käyttäminen luvan nojalla

- Aineistoa voidaan käyttää oikeudenhaltijan nimenomaisen luvan nojalla
 - varmistuttava siitä, että luvan antaja on oikeudenhaltija
 - kannattaa pyytää (tai vahvistaa) kirjallisesti
- [Creative Commons-lisenssien](#) käyttö yleistynyt
 - Kysymys yksinkertaisesta kansainvälisestä (ja eri kielille käännetystä) lisenssimallista, joka perustuu vakioehtoihin. Vaihtoehdot, josta saa valita mieleisensä:
 - Tekijän nimi mainittava
 - Kaupallinen käyttö
 - Jälkiperäisiä teoksia (eli salliiko teoksen muuntelua)
 - Sama lisenssi (eli onko jälkiperäistä teosta jaettava samalla lisenssillä)
 - Lähtökohta on, että näin lisensioituja teoksia voi käyttää (= valmistaa kappaleita, välittää tai muutoin levittää) ainakin ei-kaupalliseen tarkoitukseen, mm. opetustarkoitukseen

Esimerkki: kuva Flickr-palvelusta

Kuva: tonrulkens

- Julkaistu "attribution – share alike"-lisenssillä
- Saa käyttää power-point-esityksessä, myös esimerkiksi kaupallisessa opetuksessa
- Saa muokata, mutta muokattua versiota pitää jakaa samalla lisenssillä kuin alkuperäistä
- Nimi mainittava
 - Tässä nimenä vain "tonrulkens"

KYSYMYKSIÄ

- Millaista musiikkia saa liittää ilmaiseksi ilman lupaa esim. videon taustaksi, saako jos soittaa tai laulaa itse?
 - Ei yleensä saa liittää ilman lupaa
 - Jos itse laulaa tai soittaa sävellyksen, jonka oikeudet ovat jo päättyneet (yli 70 vuotta kulunut säveltäjän kuolemasta) voi tällaisen tallenteen käyttää videon taustamusiikkina

KYSYMYKSIÄ

- Saako verkosta ottaa kuvan tai muuta aineistoa ilman lupaa omaan esitykseen, jos aineistossa ei ole c-merkkiä (eikä cc-merkkiä)?
 - © -merkillä ei oikeudellista merkitystä
 - mutta kertoo toki siitä, että oikeudenhaltija on kiinnostunut valvomaan oikeuksiaan ja kertoo keneltä lupa voidaan pyytää
 - Käyttö voi olla sallittua suoraan lain nojalla (sitaattisäännös 22 § tai kuvasitaattisäännös 25 §)
 - Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että aineiston julkaiseminen vapaasti internetissä sisältää ainakin jonkinasteisen hiljaisen suostumuksen aineiston käyttöön
 - esim. saa tulostaa yksityiseen tarkoitukseen
 - ei kuitenkaan voi lähteä siitä, että saisi vapaasti käyttää eri tarkoituksiin

Tekijänoikeudellisen arvioinnin portaikko

1. Onko kyseessä suojattu **teos**?
 - Ylittyykö teoskynnys?
 - Onko suoja-aika umpeutunut?
2. Jos teosta **muunneltu, onko kyseessä uusi, itsenäinen teos**?
 - Tapauskohtainen samanlaisuusarviointi
3. Jos teos, onko kyseessä **tekijänoikeudella suojattu käyttö**?
 - Kuuluuko käyttö tekijänoikeudellisesti relevantin käytön piiriin?
 - Laissa määritelty mitä oikeuksia tekijällä on
4. Jos suojattu käyttö, **onko olemassa käytön salliva peruste**?
 - Soveltuuko lain rajoitussäännökset (2. luku; esim. sitaattioikeus, yksityinen kopiointi ym.)?
 - Onko lisensioitu eli käyttö lupa saatu (esim. sopimuslisenssillä, CC-lisenssillä tai muutoin)?

OHEISLUKEMISTOA

- Kopiosto ry:n sivusto Kopiraitti
 - www.kopiraitti.fi
- Helsingin yliopiston sivusto opetuksen tekijänoikeudesta
 - <http://apumatti.helsinki.fi/lcms.php?am=7921-7921-1&info=5&p=7922>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön web-sivut
 - Tekijänoikeuden FAQ
 - Tekijänoikeusneuvoston lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta
 - www.minedu.fi/tekijanoikeus
- Harenko, Kristiina - Niiranen, Valteri - Tarkela, Pekka:
Tekijänoikeus. Kommentaari ja käsikirja (2006)
- Sosiaalisen median palvelujen käyttöehdot (Opetushallituksen Edu.fi-sivusto)
 - http://www.edu.fi/materiaaleja_ja_tyotapoja/tvt_opetuksessa/sosiaalisen_median_kayttoehdot_opetuksessa/taulukko_sosiaalisen_median_palveluiden_kayttoehdoista